

НҰХ (Ғ.С.) КЕМЕСІ ТҮРКІЛЕР ФОЛЬКЛОРЫНДА
THE SHIP OF THE PROPHET NUH IN TURKISH FOLKLORE

Н.МЫҢБАЕВ*

Резюме

Нұх (ғ.с.) пайғамбар және топан су жайлы аңыз түркі халықтары арасына кеңінен тараған. Автор мақалада тарихи деректе сақталып, ғылыми айналымға енгізілген бұл аңыздың жалпытүркілік нұсқасын ұсына отырып, аңыз нұсқаларының сюжетіндегі ерекшеліктер мен айырмашылықтарға тоқталады. Нұх (ғ.с.) пайғамбар және топан су жайлы аңыздың локальдану орнын анықтайды. Сондай-ақ қазақ халқы фольклорындағы аңыздың дәлелді тұстарының мықтылығы, дәлел-дәйектерінің мықтылығын талдап көрсеткен.

Кілт сөздер: Қазығұрт, аңыз, эккезионим, топоним, Нұх (ғ.с.), пайғамбар, топан су.

Summary

In the article ancient legend is examined about a prophet Noah//Nuh (a.s.) and world flood. Ten variants of localization of place are certain, where the ark of Noah //Nuh (a.s.) dropped anchor, from them six unknown to the wide circle of researchers. Quantitative advantage of islamic variants, at the same time wide distribution, is marked in the environment of turkic people. In-process, historical validity of the Kazakh version of legend, supported family by scientific arguments.

Keywords: myth, Kazygurt, ekklezionim, place name, Nuh prophet and deluge.

Христиан дініндегі халықтар арасына тараған Нұх (ғ.с.) кемесі жайлы аңыз бар. Аңызда Нұх (ғ.с.) Ной деп аталады. Адамзатқа топан су апаты келгенде, Нұх (ғ.с.) Хақ жолындағы пенделерді аман сақтап, көп уақыт өткеннен соң, апаттың беті қайтқан кезде Арарат тауына кеме қонды делінген. Алайда ислам дінінде, әлдеқашан аңыздың сюжеті дәл осылай дамуы, сонымен бірге араб жеріндегі Жуди таумен байланысты екендігі есепке алынбайды. Сондықтан, қалыптасқан ұғымның салдарынан бұл

---

* филология ғылымдарының докторы, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, «Түркітану» ғылыми-зерттеу орталығының жетекшісі, Шымкент-Қазақстан.
Doctor of philological sciences, State University of South Kazakhstan named after M.Auezov, The Head of the research Turkology center, Shymkent-Kazakhstan. E-mail: annurtas@mail.ru

халықтардың кейбір өкілдері, аңыздың басқа халықтарға да соның ішінде түркілерге де тиесілі екенін мойындағысы келмейді. Мысалы, осыдан жеті-сегіз жыл бұрын республикадағы орыс тілді басылымдар Қазығұртта тұрғызылған «Нұх пайғамбар» мемориалын сын тезіне алған болатын.

Ал, Нұх Пайғамбар және топан су жайлы айтылған аңыз түркі халықтары арасына кеңінен тараған, бірақ осы кезге дейін терең ғылыми ізденістерде өз орнын таппаған. Анадолы түріктері, өзбек, азербайжан, қарақалпақ, қазақ ауыз әдебиетінде бұл аңыздың нұсқалары сақталғаны бүгінде белгілі болды.

Қазақ халқы әлімсақтан бері Қазығұрт тауын киелі санаған. Сондықтан қазақ ежелде туындаған аңызды жадында сақтауда. Бұл аңыз топан суға, адамзат нәсілін аман алып қалған Нұх (ғ.с.) пайғамбардың кемесіне қатысты пайда болған. Бірақ та біздің тарихи жадымыз кей біреулерге ұнамаған сияқты.

«Южный Казахстан» газеті профессор Н. Подушкиннің «Біз және тарих» атты мақаласын жариялады. Мақалада тарих оқулықтарында кездесетін кемшіліктер сыналып, Қазығұрт жайлы былай жазылыпты: «А чего стоит миф о Ноевом ковчеге, сооружение которому вызвало негативный отзыв у ряда иностранных государств, и, который возвышается сейчас на Казыгурте как символ нашей исторической безграмотности». Осымен тоқтаса қанеки, ол реті келсе бәрін мансұқтаудан қалыс қалмайтындай. Газетте жарияланған кейінгі бір мақаласында тағы да қайталап жазғаны: «Зато также необоснованно, а мифы также должны иметь какую-то историческую основу – возник в нашей области миф о Ноевом ковчеге, громоздкую фигуру которого соорудили на Казыгуртском перевале» [1].

Қазақтың ғана емес, бүкіл түркі халықтарының намысына тиемін-ау деп қаймықпайтын бұл ғалымға не дерсіз? Ғылыми атағы бола тұра, тым болмаса ұлттық энциклопедияға бір қарамаған ғой. Шынайы ғалым кез келген мәселені зерттеп-зерделемей пікір айтпауға тиіс.

Бізді тарихтан хабары жоқ деген авторға тарихи деректе сақталып, ғылыми айналымға енгізілген бұл аңыздың жалпытүркілік нұсқасын ұсынайық. Ескертетін жәйт бұл аңыз толық түрде сақталып қағазға түскен. Қызығы бұл жерде Нұх (ғ.с.) қасиеттері мен сипаттары айтылады, сол қатарда Пайғамбардың шежіресі бар, соңында түркілердің кімнен тарағаны жайлы да мәлімет берілген.

Әбілғазы Баһадур ханның еңбегінде Нұх (ғ.с.) кімнен тарап, қашан Пайғамбарлық дәрежеге көтерілгені айтылады. Нұх (ғ.с.) шежіресі Адам атадан бастау алып былайша өрбиді: Адам ата → Шейс (кітап түскен Пайғамбар) → Ануш → Қынан → Михлайыл → Берд → Эхнох//Энох (лақабы Идрис Пайғамбар) → Магушалех → Леймек → Нұх Пайғамбар (екі жүз елу жасқа келгенде Алла бұл кісіні Пайғамбарлық дәрежеге көтереді).

Нұх (ғ.с.) жеті жүз мың жыл бойы елге уағыз айтып Хақ жолына бағыттайды. Бірақ та, тек сексен адам Алла жолына түседі. Бұл жағдайдан қатты ренжіген Нұх (ғ.с.) қарғанады. Көктен Жәбрейіл періште ұшып келіп, Нұх Пайғамбарға Алладан сәлем айтады және тілек қабыл болғанын жеткізді. Сонымен бірге жерді белгілі уақытта топан су басатынын айтты, кеме құру жайлы бұйрықты жеткізді. Кеме құрылуын өзі көрсетеді.

Айтылған мезгілде жер қыртыстарынан су атқылап шыға бастайды, аспаннан тынбай нөсер жауады. Жердегі барлық тірі зат суға батады. Нұх (ғ.с.) үш ұлы және Хақ жолындағы адамдармен кемеге отырады. Бірнеше ай өткеннен соң Жаратқанның әмірімен су тартылады. Сол кезде кеме Мосул қаласының жанындағы Жуди тауының шоқысына тоқтайды. Кемеден түскен кезде сексен адам науқастанып қайтыс болады. Пайғамбардың үш ұлы мен келіндері аман қалады.

Көп ұзамай Нұх (ғ.с.) үш ұлын үш елге аттандырады. Хам атты ұлын Үндістан жеріне, Сам атты ұлын Иран жеріне, Жаппас (Яфес//Яфет) атты ұлын Солтүстікке жібереді.

Жаппастан түркі халықтары тарайды. Бұл жағдай жайлы Әбілғазы еңбегінде былай делінген: «У него (Жаппас) было восемь сыновей; потомство от них было весьма многочисленное. Имена его сыновей следующие: Тюрк, Хазар, Саклап, Рус, Минг, Чин, Кемери, Тарых. Яфес (Жаппас), умирая, посадил на свое место своего старшего сына Тюрка, а другим сыновьям своим сказал: “Тюрка считайте своим государем, из повиновения ему не выходите!”».

Жаппас көп жылдар бойы Еділ мен Жайық аралығында өз еліне басшылық етеді. Түрк еліне одан да жайлы жерұйық іздейді, нәтижеде Ыстық көл жағалауын таңдайды [2].

Ислам дініндегі Жуди тауы мәселесіне оралсақ, өте маңызды тұжырымды алға тартқан жөн. Бұл таудың орналасуы Солтүстік Аравияда дейді танымал зерттеуші В.В. Бартольд. Сонымен бірге, ғалым кеме жайлы аңыздың сюжетін Тигр өзенінің жағалауына,

Мосул қаласының жанындағы тауға көшірілгенін айтады. Араратқа байланысты аңызды да осылайша христиандар X ғасырда Армениядағы Масис тауымен байланыстырғанын айта келе, кейіннен еуропалықтар Масис тауын Библиядағы Арарат атымен атай бастағанын нақты көрсеткен [3]. Ғалым жасаған бұл тұжырым жоғарыда келтірілген сынаушылардың айтқанының бәрін жоққа шығарады.

Қазақ халқы фольклорында кеме Қазығұрт тауына тоқтағаны айтылады, сондықтан ел Қазығұрттың киесі бар деп білген. Дүние жүзіне даңқы шыққан ұлы ұстаз, ғалымдардың ғалымы Әбу Насыр әл-Фарабидың мына сөздері таң қалдырады: «Сеңгір алмаған Қазығұрт, сені кім алады?».

Қазығұрттың әр тасында қасиет бар. Ал, діни-мистикалық наным-сенімде ұлттың рухани күші болғандығы белгілі. Түркі әлемінде Қазығұрт тауы ежелден танымал екенін ескеру қажет. Көне заманда туындаған ауыз әдебиетінің жауһары «Оғызнамада» Қазығұрт ерекше аталған. XIV ғасырда Фазллах Рашид ад-Дин қағазға түсірген бұл дастанның үлгісінде мынадай үзінді бар: «На восток земли огузского иля простирались до Исык-куля и Алмалыка, на юг до Сайрама и гор Казыгурт-таг и Караджак-таг, на север - до гор Улу-таг и Кичик-таг, в которых добывают медь, на запад до города Йангикент, что при устье реки Сыр и до Каракумов. В этих названных местах они жили четыре-пять тысяч лет» [4].

Әбілғазы Баһадур-ханның еңбегінде Оғыз-ханның бір немересі Қазығұрт есімімен белгілі: «вот их имена: Кене, Конне, Турбатлы, Герейлі, Султанлы, Оклы, Коклы, Сучлы, Хорасанлы, Йртчи, Джамчи, Турумчи, Кумы, Соркы – его потомков теперь называют Сорхы - Курджик, Сураджик, Караджик, Казыкурт, Кыргыз, Текин, Лала, Мурдашуй, Сайыр» [2].

Араб тілінде жазылған шығармаларда Гаркерт, Газкерт, Газкурт, Геркурт, Гуркурт фонетикалық нұсқалары кездеседі. Қ.Өмірәлиев осы өңірде осылайша аталатын қала б.д.д. бірінші ғасырда болғанын атап көрсеткен.

Жоғарыда айтқанымыздың бәрі бұл киелі таудың көнеден белгілі болғандығын, қаланың бар екендігін дәлелдеп тұр. Қ. Өмірәлиев бұл аңыз ежелгі түркі дәуірінде пайда болғанын, онда Қазығұрт адамзаттың алтын бесігі деген пікір айтылғанын айқындаған [5].

Біз негізінен бұл аңыздың көпшілікке танымалы мұсылман және христиан үлгілері дедік. Аңыз Арарат тауымен, араб жеріндегі Жуди тауымен, Тигр өзенінің жағалауында Мосул қаласының жанындағы Жуди тауымен байланысты екенін айту қажет. Бірақ, аңыздың басқа жеті нұсқасы бар екенін көпшілік біле бермейді.

Бірінші нұсқа Түркия жерінде туындаған. 1948 жылы жер сілкінген кезде, Кавказ тауларының Акила сілемінде тас болып қатып қалған кеме сияқты көрініс ашылып елді таң қалдырады. Жергілікті халық оны Нұх Пайғамбар кемесі деп санайды.

Екінші нұсқа, Әзербайжандағы Нахичевань аймағына қатысты дүниеге келген. Нахичевань аты Нұх Пайғамбар есімімен байланысты пайда болған делінеді. Бұл жерде Нұх ғ.с. бейіті болғандығын «Оракул» газеті жазған болатын. 1984 жылы Компартияның белсенділері бұл орынды жою керек деген шешім қабылдайды. Үлкен ақшаға қызыққан бір тентексұр экскаваторға отырады, жер тегістелген кезде ол сеспей қатады [6].

Осы жер атының пайда болуы жайлы В.А.Никонов мынадай анықтама берген: "Нахичевань – столица Нахич. АССР, на р. Аракс. Назв. производят из армян. нах. - «первый», иджеван - «сошествие». В центре древней Армении, южнее Ван, был г.Наксуана, известный по ассирийским надписям; упомин. у Птолемея. Связь названий обоих городов несомненна, она могла быть результатом переноса родного назв. населением, отнесенным с прежних мест, или возник независимо из одних и тех же слов одного языка. Непонятность назв. породила легенду, связывающую его со всемирным потопом, о котором рассказывает Библия заимствовав это из других религии (Передней Азии): Нах-иджеван «сошествие Ноя» из ковчега. В качестве гипотезы можно допустить образование из аван «местечко, слобода» и личного имени Нахуч» [7].

Үшінші нұсқада Нұх ғ.с. кемесі Өзбекстанда Самарқанд өңіріндегі Нұр ата тауына тоқтайды. Кейбір дін жолындағы кісілердің айтуынша (мәлімет берген К. Төлешев), Алла биік, маңғазданған тауларды ұнатпаған. Сондықтан Нұх (ғ.с.) осы аласа тауды таңдаған деген пікірді алға тартады. Төртінші нұсқаны Ресей саяхатшысы А.П. Федченко қағазға түсіріп кеткен: «Далее за дарьей возвышалась отдельная гора Афтоб; хотя последняя и не отличалась особой высотой (не более 3500), но туземцы сочли долгом обратить на нее наше внимание, так как на ней остановился Ноев ковчег. Про претензии ташкентцев, что ковчег остановился на Казыгурте, они,

конечно, знали и объяснили это невежеством. О том же, что их гора не более, как один из многих претендентов на то же значение, они, очевидно, и не подозревают» [8]. А.П.Федченко бұл нұсқаны Өзбекстанның Наманган аймағында жазып алған.

Бесінші аңыз Палестина жеріндегі Синай тауымен байланысты дүниеге келген [9].

Алтыншы нұсқа Қарақалпақ аймағында тараған. Осы аймақта Қаратау деп аталатын тау бар. Аңызда Нұх (ғ.с.) Қаратауды көріп топан су басқан кезде ел бұл тауға қалай сиып, қалай аман қалады деп жылағаны жайлы айтылады (мәлімет берген С.Бахадырова).

Жетінші нұсқа, жоғарыда айтқанымыздай қазақ жерінде туындаған, қазақ елінің ауыз әдебиетінің алтын парақтарының бірі. Бұл аңыз Қазығұрт тауымен байланыстырылады.

Алланың қаһарымен келген топан судан Адам баласының тұқымын аман алып қалған Нұх (ғ.с.) жайлы аңыздың қазақ елінде тараған нұсқасын талдап көрелік. Жалпыға белгілі сюжет бойынша Нұх ғ.с. Алланың әмірімен Хақ жолындағы қауымды ғана топан судан сақтап қалады. Жаратушының нұсқауымен кеме құрып, ол кемеге адал пенделерді алып ұзақ уақыт тоқтайтын құрлық іздейді. Қазығұрт тауын таңдайды. Ерекше ескеретін жәйт, тек қазақ нұсқасында ғана төрт түлік мәселесі айтылады. Осыған орай қазақ тіршілігінде өте маңызды төрт түлік пірлері негізінен бұл аймақта орын тапқанын атап көрсеткен жөн. Айтылғанға қосымша етіп ешкінің пірі Сексек атаға тоқталу қажет. Ал тағы да маңызды мәселе ит иесі Құмай тазы мен құстың иесі Шегір баян аңыздың басқа нұсқаларында мүлдем айтылмағаны да ерекше ой тудыратыны қызық.

Сонымен, ескеріп нақтылайтын жәйт, қазақ халқы фольклорындағы аңыздың дәлелді тұстарының мықтылығы, дәлелдәйектердің нақтылығы. Біріншіден, аңыздың халықта кең тарағанын айту қажет; екіншіден, оның толық түрде қазақ ауыз әдебиетінің шығармасы ретінде қалыптасуы; үшіншіден, аңыздың өлең жолдары хрестоматиялық еңбектерде өз орнын тапқаны; төртіншіден, аңызға байланысты топонимдердің локальдануы; бесіншіден, эkkлeзиoнимдердің барлығы, алтыншыдан, осы күнге дейін қазақ халқының жадында бұл есімдердің белгілі орындарға байланысты діни-мистикалық сенім-нанымның жойылмағандығы; жетіншіден, қазақ халқы осы күнге дейін төрт түліктің киесі барлығын мойындап,

құрметпен қарағаны; сегізіншіден, өте маңызды аргумент, қазақ халқы шежірелерінің көптеген нұсқалары Нұх (ғ.с.) Пайғамбардан бастау алуы.

Нұх (ғ.с.) Пайғамбарға байланысты дүниеге келген қазақ ауыз әдебиетінде айтылып жүрген шығарма осы күнде орта және жоғары мектеп оқулықтарына енгізілген. Аңыздың өлең жолдары былай деп жырлайды:

«Қазығұрттың басында кеме қалған,
Ол Әулие болмаса неге қалған»? [10].

Аңызда айтылғанның бәрі шындық па, әлде қиялдан туған аңыз әңгіме ме? Кейбіреулер үшін археологтардың тапқаны ең сенімді екендігі белгілі. Археолог ғалым Б. Байтанаевтың анықтағаны бойынша тау басында «Кеме қалған» деген жер бар. Ол жерде кеменің ізі қалған сияқты. Сол маңайдан көп ұзамай тастан қаланған ортасында қосу белгісі бар үлкен доңғалақ табылған. Бұл таңбаның дүниежүзілік өркениетінде кең тарағанын білеміз. Оны шумерлер «Күн құдайы» («бог солнца») деп оқығанын О. Сүлейменов атап көрсеткен. Бұл белгінің америкалық инктер мен майя елдерінде де болғаны ғажап.

Ұлы ғұлама-жазушы М. Әуезовтың «Жер тарихы, ел тарихы» деген ұстанымымен топонимдерді қарастырсақ, бірінші болып Кеме қалған деген топоним өз атымен айқындалып тұр. Екіншісі Ленгер (Төле би ауданы) деген елді мекен атын кейбір ғалымдар Ілінгер деп Нұх ғ.с. кемесінің зәкірі осы жерде ілінген деп жорамал айтады. Бірақ та, бұл атаудың кеңінен тарағандығы, парсы тілінде «асу» деген мағынада өте көп кездесетінін ескеру қажет.

Ең қызығы – бұл өңірде аңызға байланысты экклезионимдердің жиі кездесетіндігі. Қазығұртқа байланысты қазақ айтқан аңызда Нұх ғ.с. тек адам баласын ғана емес, көбейтіп азық ету үшін мал-жануарларды да жұп-жұбымен сақтаған. Мүмкін, аңыздың бұл жағының дамуы түркі-қазақ тіршілігіне, малмен айналысуына байланысты болған шығар. Себебі, қоршаған орта адам баласының – дүниетанымы мен дүниеге көзқарасын қалыптастырады. Қалай да болмасын бұл өңірде төрт түлік пірлері, ит, құс иелері аталады.

Кейбіреулерінің тәу ететін орны да осы күнде сақталған. Басында агионим болған бұлар кейіннен трансонимизация жолымен экклезионимге айналған.

Аңызда қазақ халқында көнеден келе жатқан түйе малының пірі болған Ойсыл қараның келіп шығуы былай деп айтылады:

«Қазығұрттың басында кеме қалған,
Ұлық әулие болмаса неге қалған?
Жетім бота үстінде жатып қалған,
Ойсыл Қара әулие содан қалған».

Бірақ та, Ойсыл Қара өзіне тәу ететін шынайы орын қалдырмайды. Дегенмен осы өңірде Қара төбе деген жерде Ақбура әулиенің жайы бар, бұлақтан аққан су да қасиетті саналады. Ақбура әулие Сарыағаш ауданында да кездеседі. Сонымен бірге Ташкент қаласының Чиланзар аумағында Бота ата деген қорым, әулие орны бар.

Аңызда кейінгі жануардың, жылқының пірі жайлы айтылады. Оның пірі — Қамбар ата. Пайда болуы былайша нақтыланады:

«Қазығұрттың басында кеме қалған,
Ұлық әулие болмаса неге қалған?
Бір қатпа тай үстінде жатып қалған,
Қамбар ата әулие содан қалған».

Қазығұрт ауданы, Алтын төбе елді мекенінің аумағында Жылқышы ата деген сиынатын жер де бар, бұл эक्клезионим Қамбар ата есіміне синоним болып келеді.

Қара мал пірінің келіп шығуы, аңызда былай жырланады:

«Қазығұрттың басында кеме қалған,
Ұлық әулие болмаса неге қалған?
Жалғыз тана үстінде жатып қалып,
Зеңгі баба әулие содан қалған».

Өте көне заманда, хұн дәуірінде өгіз тотем болғандығы баршаға белгілі. Ал бұл жерде қара малдың пірі Зеңгі баба болғандығымен сұрақ туындайды. Себебі, деректер бойынша Зеңгі баба Қожа Ахмет Иасауидің қызы Анбар анадан туған. Аңыздағы осы жолдарды түсіндіру қосымша зерттеуді талап ететін мәселе. Ал Зеңгі баба Ташкенттің түбінде жатыр. Осы күнде егер қара мал өгіз туса, біреуін осы жерге сыйлау - пірге құрмет ретінде халықта кеңінен тараған.

Кейінгі төрт түліктің пірі – Қошқар ата. Бұл эक्клезионим Шопан ата түрінде де кеңінен тараған. Мысалы, Маңғыстау өңірінде Шопан ата деген тәу ететін орын деректерде кездеседі. Аңызда бұл пір жайлы мынадай жолдар бар:

«Қазығұрттың басында кеме қалған,
Ұлық әулие болмаса неге қалған?»

Жұрын тоқты үстінде жатып қалған,
Шопан ата әулие содан қалған».

Шопан ата деген әулие орын Ташкенттің Чиланзар аумағында, Қошқар ата Шымкент қаласының ортасында, Оңтүстіктің Бәйдібек ауданында, Жамбыл облысының Жуалы ауданында кездеседі.

Аңызда кездесетін кейінгі жанурдың пірі Сексек ата. Аңыз жолдары былай жырлайды:

«Қазығұрттың басында кеме қалған,
Ұлық әулие болмаса неге қалған?
Қосқұлақ лақ үстінде жатып қалған,
Сексек ата әулие содан қалған».

Сексек ата (жазба түрі Шекшек ата) ешкі малының пірі болып саналады. Бұл жерде де сұрақ туындайтын жағдай бар. Шекшек ата деректерде Қ. А. Иасауи шәкірттерінің бірі.

Ойсыл қара локализация нүктесі жоқ, тәу ететін жері белгісіз, ит және құстың иелері. Бұларды зооним-эक्клезионим деген дұрыс болатын шығар.

«Қазығұрттың басында кеме қалған,
Ұлық әулие болмаса неге қалған?
Ала күшік үстіне ыршып түсіп,
Құмай тазы пір болып содан қалған».

Құмай тазы бұл жерде иттің пірі.

Келесі эक्клезионим құсбегілік аң аулаудың тағы бір түрімен байланысты:

«Қазығұрттың басында кеме қалған,
Ұлық әулие болмаса неге қалған?
Шегір деген балапан шөпке қонып,
Шегір баян әулие содан қалған».

(Соңғы үш үзінді фольклорист Қ. Ергөбектің айтуы бойынша қағазға түсірілді). Шегір баян бұл жерде аң аулайтын құстың пірі.

Осы жерде қазақ эक्клезионимдерінің ерекше маңызды топ екенін, олар қазақ халқының рухани дүниетанымын, менталитетін аңғартатын есімдер тобы екенін айту қажет.

Жоғарыда айтылған мәліметтерді нақтыласақ, ойларымызды түйіндесек, Нұх (ғ.с.) және топан су жайлы аңыздың біз анықтаған локальдану орны онға жетті. Атап айтқанда: 1) араб жеріндегі Жуди тауы; 2) бірінші нұсқа араб жерінен Тигр жағалауына Мосул

қаласының қасындағы тауға көшірілген; 3) армяндар мекендеген Арарат тауына байланысты нұсқа да Х ғ. Масис кейіннен Арарат деп аталған тауға көшірілген; 4) Түркия жеріндегі Акила тауы; 5) Әзербайжан жеріндегі Нахичевань аймағы; 6) Самарқандтағы Нұр ата тауы; 7) Намангандағы Афтоб тауы; 8) Палестинадағы Синай тауы; 9) Қарақалпақстанның Нөкіс қаласының қасына жақын жердегі Қара тауы; 10) қазақ жеріндегі Қазығұрт тауы.

Сонымен аңыз нұсқаларының сюжетінде ерекшеліктер мен айырмашылықтар кездеседі. Аңыздың локальдану орнының басым көпшілігі түркі халықтарына тиесілі. Нұх (ғ.с.) және топан су аңызы ислам дінімен тікелей байланысты дүниеге келген, көбірек түркі халықтары арасында тараған. Нақтылайтын жәйт, Нұх Пайғамбарымыздың кемесі жайлы аңыздың қазақ жеріндегі Қазығұрт тауына тиісті екенін ешкім жоққа шығара алмайды. Ал фактілерге, дәйектерге сүйенсек, аңыздың барлығы анық. Бұл аңыз қазақ өмірімен, тыныс-тіршілігімен толық байланыста туындаған. Танымал француз ғалымы Жорж Дюмезиль: "Мифы нельзя понять, если оторвать их от жизни людей, которые их создавали" — деп, босқа айтпаған. Демек, ерекше ескеріп нақтылайтын жәйт, қазақ халқы фольклорындағы аңыздың дәлелді тұстарының мықтылығы, дәлел-дәйектердің нақтылығы. Біріншіден, аңыздың халықта кең тарағанын айту қажет; екіншіден, оның толық түрде қазақ ауыз әдебиетінің шығармасы ретінде қалыптасуы; үшіншіден, аңыздың өлең жолдары хрестоматиялық еңбектерде өз орнын тапқаны; төртіншіден, аңызға байланысты топонимдердің локальдануы; бесіншіден, эллионимдердің барлығы, алтыншыдан, осы күнге дейін қазақ халқының жадында бұл есімдердің белгілі орындарға байланысты діни-мистикалық сенім-нанымның жойылмағандығы; жетіншіден, қазақ халқы осы күнге дейін төрт түліктің киесі барлығын мойындап, құрметпен қарағаны; сегізіншіден, өте маңызды аргумент, қазақ халқы шежірелерінің көптеген нұсқалары Нұх (ғ.с.) Пайғамбардан бастау алуы.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Южный Казахстан» газеті, 2007, № 80-81.
2. Абулгази хан. *Родословная туркмен*, (пер. Кононова А.Н.), М.-Л: 1958, 39 с.
3. Бартольд В.В. *О пророке Мухаммеде*. 1939, №5-6, 229-238 с.
4. Фазллах Рашид ад-Дин. *Огузнаме* (пер. Шукюровой Р.М.), Баку. 1987.

Н. Мыңбаев. Нұх (ғ.с.) кемесі түркілер фольклорында.

---

5. Өмірәлиев Қ. *Қазығұрт және оған қатысы бар топонимдер жайлы*, «Қазақстан мектебі», №4, 1967. 78-84-б.
6. «Оракул», № 10 (139), 2005.
7. Никонов В.А. *Краткий топонимический словарь*, М: 1986, 285 с.
8. Федченко А. П. *Путешествие в Туркестан*, М: 1950, 138 с.
9. Ақайұлы А, *Адамзаттың рухани бірлесу және жаңғыру кілті – «Қазақ - Қазығұрт»*, Алматы, 1988, 9-б.
10. Садырбаев С. *Қазақ халқының ауыз әдебиеті (Хрестоматия)*. Алматы, 1977, 23-б.